

Gmina Rudka

Rudka, wieś gminna położona pośród dużych kompleksów leśnych, 7 km na wschód od Brańska. Początki stałego osadnictwa sięgają tutaj średniowiecza. Miejscowość pierwszy raz w źródłach historycznych pojawiła się w 1434 r. Już wówczas stanowiła ośrodek okolicznych dóbr ziemskich, który trafił w posiadanie rodu Korczewskich. We wsi istniał co najmniej od 1442 r. kościół parafialny oraz od II połowy XV w. dwór. Głównym elementem dóbr były rozległe kompleksy leśne. Po Korczewskich (1434-1505) Rudka przeszła we władanie Chlebowiczów (1505-1560), Kisków (1560-1647) i Ossolińskich (1647-1902). Ci ostatni szczególnie zasłużyli się dla miejscowości rozbudowując ją kompozycyjnie i wznosząc w XVIII w. barokowy kościół i pałac z zabudową towarzyszącą. Ossolińscy trzykrotnie uzyskiwali dla Rudki przywileje na targi i jarmarki w 1664, 1728 i 1774 r. Ten ostatni spowodował, że wieś targową do początku XIX w. nazywano niekiedy miastem, ale faktycznie Rudka przywileju miejskiego nigdy nie posiadała.

Pałac Ossolińskich w Rudce, 1718 r. (fot. B. Komarzewski)

Miejscowość była niemal jednolita pod względem wyznaniowym. Zamieszkiwali ją katolicy, ale od ok. 1790 r. też grupa kilkudziesięciu Żydów, którzy założyli tutaj nawet swój samorząd. Znacznie mniej było unitów i ewangelików. W latach 1795-1807, gdy Rudka była w zaborze pruskim, zamieszkiwało ją niewiele ponad 500 osób, domów było 64. W połowie XIX w. dobra rudzkie składały się z 10 folwarków: Rudka, Olendy, Mień, Koryciny, Siemiony, Targowisk, Aleksandrowo, Grodzisk, Kabački, Kobyla oraz dwadzieścia wsi. Po śmierci Wiktora Ossolińskiego w 1860 r., jego jedyną spadkobierczynią była córka Wanda, po pierwszym mężu Jabłonowska, a po drugim Potocka.

Rezerwat leśny Koryciny w Nadleśnictwie Rudka (fot. B. Komarzewski)

Rosyjska reforma włościańska z 1861 r. spowodowała w dobrach rudzkich wystąpienia chłopów, którzy domagali się natychmiastowego zniesienia pańszczyzny i oddania im użytkowanych gruntów na własność. Komisarzem ziemskim trzeciego okręgu powiatu bielskiego z siedzibą w Rudce był znany pamiętnikarz Franciszek Biłgorajski i to dzięki niemu bunt chłopski jest szeroko znany. Zajścia w Rudce stłumiono przy pomocy wojska i kar administracyjnych. We wsi ulokowano wówczas siedzibę gminy, która obejmowała 21 gromad z 29 wsiami, zamieszkałych przez 26 posiadaczy ziemskich i 1787 chłopów. Trzydziestego stycznia 1863 r. grupa powstańców, dowodzona przez Władysława Cichorskiego „Zameczka”, zaatakowała stacjonujących w Rudce kozaków. Zabito trzech oraz zraniono czterech, a sześciu kozaków wzięto wówczas do niewoli. Władze rosyjskie za opór chłopów oraz udział niektórych w powstaniu, kilkadziesiąt osób z dóbr rudzkich zesłały w głąb Rosji. W 1865 r. zlikwidowano też rudzką gminę i włączono ją do gminy Grodzisk. Chłopów w Rudce uwłaszczono wówczas gruntami o powierzchni ponad 750 ha oraz ustanowiono serwitut pastwiskowy. Na skutek uwłaszczenia nadziały ziemi uzyskało 57 gospodarzy. Uszczuplony tym zabiegiem majątek Rudka wynosił ponad 11 300 ha. W końcu XIX w. w pobliżu Rudki rozwinęły się liczne leśne osady przemysłowe (smolarnie, terpentyniarnie itp.). Na początku XX w. właścicielką majątku została Joanna, zwana Janiną Potocką, córka Wandy.

Kościół pw. Trójcy Przenajświętszej w Rudce (fot. B. Komarzewski)

W latach 1919-1934 Rudka była siedzibą gminy obejmującej 31 miejscowości. W 1921 r. we wsi i w folwarku Rudka mieszkało łącznie 1060 osób (96,8 proc. katolików), w 166 budynkach. W latach 20. obszar dóbr wynosił ok. 6950 ha, w tym 85 proc. stanowiły lasy, 10 proc. grunty orne, 3,2 proc. łąki, a pozostałe 1,8 proc. to siedliska, stawy i nieużytki. W kolejnych latach Potoccy parcelowali i zalesiali folwarki. We wsi funkcjonowało wiele aktywnych organizacji społecznych. Potoccy w pałacu urządzili muzeum regionalne. W 1927 r. dobra rudzkie przejął po matce Janinie ostatni właściciel majątku Franciszek Salezy Potocki, wieloletni dyrektor Departamentu Wyznań w Ministerstwie Wyznań, Religii i Oświecenia Publicznego.

Krajobraz (fot. B. Komarzewski)

W trakcie wojny sowieci urządzili we wsi lotnisko, a majątek upaństwowili. W 1941 r. Niemcy przejęli dobra i zarządzali nimi do ponownego wkroczenia wojsk sowieckich. W 1944 r. dobra rudzkie składały się z folwarków Rudka i Siemiony o ogólnej powierzchni 555 ha oraz znacznych kompleksów leśnych. Tak duży majątek podlegał upaństwowieniu na podstawie dekretu PKWN o reformie rolnej. Ziemię objął państwowy zakład rolny, lasy dworskie również upaństwowiono. W 1945 r. w Rudce mieszkało 1541 osób. Od 1959 r. we wsi funkcjonuje szkoła rolnicza. W maju 1960 r. pożar zniszczył znaczącą część miejscowości. W latach 1953-1976 Rudka była siedzibą gminy i gromady. Potem wchodziła w skład gminy Brańsk, a od 1992 r. jest ponownie ośrodkiem gminnym. Obecnie liczy ponad 1200 mieszkańców (stan na 31 marca 2011 r.).

* * *

Gmina Rudka położona jest w południowo-zachodniej części województwa podlaskiego, sąsiaduje z gminami Brańsk, Ciechanowiec, Grodzisk, Klukowo. Zajmuje powierzchnię 7029 ha, z czego około 40 proc. stanowią lasy. Liczba mieszkańców gminy wynosi 1924 osób (według stanu na 30 czerwca 2016 r.). Droga wojewódzka nr 681 przebiegająca przez teren gminy jest najkrótszą trasą łączącą centrum kraju z Białowieskim Parkiem Narodowym.

Rezerwat leśny Koryciny, ścieżka Dębowy las (fot. B. Komarzewski)

Niewątpliwą atrakcją przyrodniczą gminy jest kompleks lasów iglasto-liściastych, obejmujących obszar 2810 ha, w którym znajdują się rezerваты przyrody, stanowiska chronionych roślin i zwierząt, skupiska dębów w wieku od 150 do 500 lat, stanowiska bobrów oraz ptaków chronionych, między innymi orła bielika, orła krzykliwego, bociana czarnego, rezerwat leśny „Koryciny” z zachowanym starodrzewem dębowym. Walory przyrodniczo-turystyczne uzupełniają istniejące powierzchniowe zbiorniki wodne zajmujące obszar około 10 ha oraz przepływająca przez teren gminy rzeka Nurzec. Naturalne rozlewiska i czysta woda zachęcają do uprawiania wędkarstwa oraz do korzystania z naturalnych kąpielisk.

Największym zakładem pracy na terenie gminy jest Nadleśnictwo Rudka, gospodarujące na obszarze 15 000 ha lasów państwowych i zatrudniające ok. 100 osób. Gmina jest w 100 proc. zwodociągowana, a siedziba gminy, Rudka, całkowicie skanalizowana. Zmodernizowana oczyszczalnia ścieków umożliwi w przyszłości przejęcie ścieków z terenów całej gminy. Wszystkie miejscowości, wchodzące w skład gminy, są podłączone do nowoczesnej centrali telefonicznej.

opracowanie części historycznej **Zbigniew Romaniuk**

Dodana: 5 styczeń 2017 11:23

Zmodyfikowana: 5 styczeń 2017 11:23

Copyright © 2001 - 2020 Samorząd Powiatu Bielskiego. Wszystkie prawa zastrzeżone.